

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยดำเนินการวิจัยตามหัวข้อ ดังนี้

1. พื้นที่ที่ศึกษาและเป้าหมายในการวิจัย
2. ผู้วิจัยร่วมและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
3. ขั้นตอนการวิจัย
 - 3.1 ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน
 - 3.2 ขั้นตอนที่ 2 การร่างรูปแบบและการนำรูปแบบไปทดลองใช้
 - 3.3 ขั้นตอนที่ 3 การปรับปรุงและการรับรองรูปแบบการพัฒนา
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล

พื้นที่ที่ศึกษาและเป้าหมายในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้โรงเรียนบ้านคลองขวางบน เป็นพื้นที่ในการวิจัย ด้วยเหตุผลที่ผู้วิจัยมีความรู้ความเข้าใจปรากฏการณ์ในพื้นที่ที่ศึกษาเป็นอย่างดี และได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำวิจัย รวมทั้งสะดวกในการประสานงานและติดตามผลการวิจัย ประกอบกับโรงเรียนมีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและมีความพร้อมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยกำหนดยุทธศาสตร์และตัวบ่งชี้ไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปี 2553 นอกจากนี้ครูและบุคลากรยังมีความพร้อมที่จะพัฒนาตนเองและพัฒนาโรงเรียนให้มีคุณภาพอีกด้วย

เป้าหมายในการวิจัยหรือผู้ร่วมวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วยครูที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนบ้านคลองขวางบน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนบ้านคลองขวางบน ปีการศึกษา 2553 จำนวน 15 คน

ผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลัก

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบัวขวัญ เป็นผู้วิจัยร่วม โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีความน่าเชื่อถือ
2. เป็นผู้ที่ยินดีให้ความร่วมมือกับการวิจัย
3. เป็นผู้ที่มีประสบการณ์บริหารงานในโรงเรียนขนาดเล็กไม่น้อยกว่า 8 ปีการศึกษา
4. เป็นผู้ที่มีเหตุผล กล้าแสดงความคิดเห็น และมีคุณลักษณะของผู้นำ
5. เป็นผู้บริหารโรงเรียนซึ่งเป็นโรงเรียนนำร่องในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก มีบริบทต่าง ๆ ใกล้เคียงกับโรงเรียนบ้านคลองขวางบน และอยู่ใกล้ จึงมีความสะดวกในการดำเนินการวิจัย

สำหรับบทบาทหน้าที่ของผู้วิจัยร่วม มีดังนี้

1. สร้างความเข้าใจในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแก่ครูและบุคลากร
2. อำนวยความสะดวกให้กิจกรรมการวิจัยดำเนินไปตามขั้นตอนที่กำหนด
3. กำกับ ติดตาม ประเมิน และสะท้อนผลกิจกรรมการวิจัย
4. ให้ความช่วยเหลืออื่น ๆ ตามที่ผู้วิจัยร้องขอ

ในส่วนของผู้ให้ข้อมูลหลักนั้น ได้แก่ คณะครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนบ้านคลองขวางบน โดยบทบาทหน้าที่ของผู้ให้ข้อมูลหลัก มีดังนี้

1. ให้ข้อมูลที่เป็นรายละเอียดเกี่ยวกับบริบทของโรงเรียนในด้านต่าง ๆ แก่ผู้วิจัย
2. เป็นผู้รับรู้ข้อมูลและอธิบายความสัมพันธ์หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโรงเรียน
3. ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินสภาพการณ์ในอดีต กรณีที่ผู้วิจัยต้องการ

ขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ขั้นตอนที่ 2 การร่างรูปแบบและการนำรูปแบบไปทดลองใช้

ขั้นตอนที่ 3 การปรับปรุงและการรับรองรูปแบบการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ดังนี้

1. ศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ของสำนักงานคณะกรรมการ

การศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย

- 1.1 พัฒนาระบบวางแผนและการบริหารจัดการ

1.2 พัฒนาระบบการเรียนการสอนและการประกันคุณภาพการศึกษา

1.3 เสริมสร้างความพร้อมและความเข้มแข็งของโรงเรียน

1.4 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา

2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร โรงเรียน

การพัฒนา รูปแบบ

1. ความหมายของรูปแบบ

2. ประเภทของรูปแบบ

3. การพัฒนา รูปแบบ

3. ศึกษาเกี่ยวกับระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ และกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

แบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษา

โดยการใช้วงจรปฏิบัติการของเคมมิสและแม็คแทกการ์ท (Kemmis & McTaggart, 1988)

ที่ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การกระทำ/ การดำเนินการ (Action) การสังเกตผล

(Observation) การสะท้อน/ การทบทวนผล (Reflection) ร่วมกับการศึกษาเอกสาร งานวิจัยเชิง

คุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำมาเป็น

แนวทางในการดำเนินการวิจัย

จากการศึกษา ทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์และ

สังเคราะห์ เป็นกรอบแนวคิดเบื้องต้นของรูปแบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามยุทธศาสตร์

การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ด้วยกระบวนการวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

4. การเตรียมการก่อนเข้าสู่พื้นที่ที่ศึกษา การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัย

เชิงคุณภาพ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงดำเนินการวางแผน เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลก่อนลงพื้นที่

ที่ศึกษา

4.1 การเตรียมตัวผู้วิจัย ซึ่งผู้วิจัยถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด ดังนั้น ก่อนลงพื้นที่ที่

ศึกษา ผู้วิจัยจึงเตรียมตัวโดยศึกษากระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

แบบมีส่วนร่วม และบริบทของพื้นที่ที่ศึกษา โดยที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาโรงเรียนบ้านคลองขวางบน

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ซึ่งผู้วิจัยมีความรู้ความเข้าใจ

ปรากฏการณ์ในพื้นที่ที่ศึกษาเป็นอย่างดี และได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำวิจัย

รวมทั้งสะดวกในการประสานงานและติดตามผลการวิจัย ประกอบกับโรงเรียนมีการบริหารจัดการ

แบบมีส่วนร่วมและมีความพร้อมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามยุทธศาสตร์การพัฒนา

โรงเรียน

ขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยกำหนดยุทธศาสตร์และตัวบ่งชี้ไว้ในแผนปฏิบัติงานประจำปี 2553 นอกจากนี้ครูและบุคลากรยังมีความพร้อมที่จะพัฒนาตนเองและพัฒนาโรงเรียนให้มีคุณภาพอีกด้วย

4.2 การเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง อุปกรณ์ประกอบด้วย

4.2.1 เครื่องบันทึกเสียง สำหรับบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

4.2.2 กล้องถ่ายภาพดิจิทัล สำหรับบันทึกภาพบรรยากาศการประชุม การสนทนากลุ่มหรือสภาพแวดล้อมต่าง ๆ รวมทั้งขั้นตอนอื่น ๆ ในกระบวนการวิจัย

4.2.3 อุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมกลุ่ม และอุปกรณ์ในการนำเสนอ เช่น กระดานพลิกชาร์ต (Flip Chart) อุปกรณ์เครื่องเขียนเพื่อประโยชน์ในการเขียนข้อคิดเห็นต่าง ๆ ของกลุ่ม ในขณะที่วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ วิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์ และการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.2.4 อุปกรณ์ช่วยในการจดบันทึก ประกอบด้วยสมุดจดบันทึก อุปกรณ์เครื่องเขียนเพื่อใช้บันทึกข้อมูลขณะสัมภาษณ์ระดับลึกและการจัดทำแผนพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ โดยใช้บันทึกคำพูดและบรรยากาศการประชุม และพฤติกรรมของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการถอดเทป และการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4.2.5 แบบสำรวจที่พัฒนาจากยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 – 2553 (2551, หน้า 1-29) ประกอบด้วยข้อคำถามเกี่ยวกับ การดำเนินการตามยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้ง 4 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ การพัฒนาระบบวางแผน และการบริหารจัดการ ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนการสอน และการประกันคุณภาพการศึกษา ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความพร้อมและความเข้มแข็งของโรงเรียน และยุทธศาสตร์การส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การร่างรูปแบบและการนำรูปแบบไปทดลองใช้

1. การเข้าสู่พื้นที่การศึกษา ผู้วิจัยเลือกพื้นที่การศึกษาคือ โรงเรียนบ้านคลองขวางบน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีความพร้อมทั้งสภาพแวดล้อมภายใน และมีสภาพแวดล้อมภายนอกที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และเนื่องจากผู้วิจัยเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนแห่งนี้ เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่เป็นจริง

จึงใช้ผู้วิจัยร่วมเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบัวขวัญ ซึ่งเป็นโรงเรียนนำร่องการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี เขต 1 ผู้วิจัยได้ชี้แจงถึงจุดประสงค์ โดยการแจ้งให้ทราบว่า การวิจัยครั้งนี้ เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และไม่มีผลเสียต่อสถานศึกษา ไม่ทำให้สถานศึกษาเสียเวลาเพราะเป็นงานที่สถานศึกษา ต้องปฏิบัติตามข้อตกลง กำกับรองปฏิบัติตามราชการกับต้นสังกัด ที่สำคัญสถานศึกษาจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในครั้งนี้ด้วย และการวิจัยเรื่องนี้ สาระเนื้อหากระบวนการ เป็นสิ่งที่สถานศึกษาต้องปฏิบัติ เนื่องจากการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นเรื่องที่สถานศึกษาเอง ต้องใส่ใจ รับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาคือสาธารณชน ผู้วิจัยได้วางแผนพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูลหลักในทุกขั้นตอนของการวิจัย ตั้งแต่การเก็บรวบรวมข้อมูลจนกระทั่งเผยแพร่ผลการวิจัย โดยต้องได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยพร้อมที่จะชี้แจงอย่างชัดเจนถึงจุดมุ่งหมายของการวิจัย การตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิจัยหรือไม่เป็นการตัดสินใจของผู้ให้ข้อมูลหลัก (สุภาพศุภ จันทวานิช, 2548, หน้า 177) ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการและขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม และบทบาทของผู้ให้ข้อมูลหลักในแต่ละขั้นตอน การขออนุญาตบันทึกเสียงและวีดิทัศน์ ในขณะที่ทำการวิเคราะห์ปัญหา/ความต้องการ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นความลับ ไม่นำมาเปิดเผย แต่จะวิเคราะห์ข้อมูลเป็นภาพรวม

2. รูปแบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก

สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนาโดยใช้วงจรปฏิบัติการของเคมมิสและแม็กแท็กการ์ด (Kemmis & McTaggart, 1988) ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การปฏิบัติตามแผน (Action) การสังเกตผล (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection)

2.1 ขั้นวางแผน เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัย ผู้วิจัยร่วม ครูและกรรมการสถานศึกษา

ขั้นพื้นฐานร่วมกัน วิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการของโรงเรียนด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยนำเทคนิค A-I-C มาใช้ ซึ่งเทคนิคนี้เป็นกระบวนการประชุมที่มีวิธีการหรือขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีโอกาสสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ เป็นกระบวนการที่ประชุมระดมพลังสมอง เพื่อแก้ไขปัญหาและแนวทางในการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งมีวิธีการของ A-I-C เป็นการเชิญคนที่จะร่วมกันทำงาน

ทั้งหมดมาเข้าประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งจะดำเนินการใน 3 ขั้นตอน ดังนี้ (ชอบ เข้มกลัด และ โกวิท พวงงาม, 2547, หน้า 54-58)

ขั้นตอนที่ 1 A หมายถึง Appreciation เป็นการทำให้ทุกคนยอมรับและชื่นชมคนอื่นโดยไม่แสดงการต่อต้านหรือวิพากษ์วิจารณ์ ทุกคนจะมีโอกาสแสดงออกอย่างทัดเทียม ด้วยภาพ ข้อเขียน หรือคำพูด ว่าเขาเห็นสถานการณ์ปัจจุบันเป็นอย่างไรและเขาอยากเห็นความสำเร็จในอนาคตอย่างไร ซึ่งจะทำให้ทุกคนมีโอกาสใช้ข้อเท็จจริง เหตุผล และความรู้สึก ตลอดจนการ แสดงออกมาในลักษณะต่าง ๆ ตามความจริง เมื่อทุกคนที่แสดงออกได้รับการยอมรับจากคนอื่นจะทำให้ทุกคนมีความรู้สึกที่ดี มีความสุข ความอบอุ่น และเกิดพลังขึ้นในระหว่างคนที่มาประชุมด้วยกัน ซึ่ง A เป็นการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เปิดโอกาสแสดงความคิดเห็น รับฟัง ยอมรับ และสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ 2 I หมายถึง Influence เป็นการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่แต่ละคน มีอยู่มาช่วยกันกำหนดวิธีการ หรือยุทธศาสตร์ ที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมกัน วิธีการ ที่เสนอแนะมาทั้งหมดจะถูกนำมาจัดหมวดหมู่ แยกแยะ และพิจารณาว่าอันไหนจะทำได้วิธีการ ที่กลุ่มเห็นพ้องต้องกันว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จที่กลุ่มต้องการ ซึ่ง I เป็นการกำหนดยุทธศาสตร์ มาตรการและเสนอทางเลือก เพื่อให้บรรลุความมุ่งหวัง บรรลุภาพที่พึงประสงค์ ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

1. กิจกิจกรรมโครงการที่จะทำให้บรรลุตามความมุ่งหวัง/ ภาพที่พึงประสงค์ ซึ่ง ดำเนินการโดยให้แต่ละคนคิดยุทธศาสตร์ ประมาณคนละ 1-3 ข้อ จากนั้นเขียนยุทธศาสตร์ ลงบนแผ่นกระดาษย่อยแผ่นละ 1 ข้อ อธิบายแลกเปลี่ยนความคิดในกลุ่มเล็ก คัดเลือกยุทธศาสตร์ ที่เห็นว่าดีที่สุดประมาณ 3-5 ข้อ อภิปรายแลกเปลี่ยนกันเพื่อหาข้อยุติที่มีเหตุผล กลุ่มพอใจมากที่สุด ยอมรับมากที่สุด

2. จัดลำดับความสำคัญ

ขั้นตอนที่ 3 C หมายถึง Control เป็นการนำวิธีการที่กำหนดเป็นแผน ปฏิบัติการ (Action Plan) อย่างละเอียด ทำอะไร มีหลักการและเหตุผลอย่างไร มีเป้าหมายอย่างไร ใครรับผิดชอบเป็นหลัก ใครต้องให้ความร่วมมือ จะใช้งบประมาณค่าใช้จ่ายอย่างไร จากแหล่งใด ในขั้นนี้สมาชิกแต่ละคนจะเลือกว่าตนสมัครใจรับผิดชอบเรื่องใด ใครจะให้ความร่วมมือในเรื่องใด ใครจะเป็นผู้ร่วมวางแผนปฏิบัติการข้อใด เป็นการกำหนดข้อผูกพันให้ตนเอง เพื่อควบคุมให้เกิด การกระทำอันจะนำไปสู่การบรรลุผลที่เป็นเป้าหมาย หรืออุดมการณ์ร่วมกันของกลุ่มในที่สุด ซึ่ง C เป็นการทำงานร่วมกันโดยนำเอาโครงการและกิจกรรมมาสู่การปฏิบัติและจัดกลุ่ม ดำเนินการที่แต่ละคนถนัด

เมื่อแผนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่เชื่อมโยงกับแผนปฏิบัติการ กลยุทธ์ของโรงเรียนที่สร้างขึ้นโดยทีมผู้วิจัย ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเสร็จแล้ว เพื่อความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล ผู้วิจัยให้ ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ร่วมกันตรวจสอบความเป็นไปได้ของการนำไปปฏิบัติ และความถูกต้องของรายละเอียดอีกครั้ง ก่อนที่ผู้วิจัยจะนำรูปแบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สร้างขึ้น ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ดำเนินการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา และความสอดคล้อง

ผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จำนวน 1 คน ผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์ในการบริหาร มีคุณวุฒิการศึกษาปริญญาเอกทางการบริหารการศึกษา และเป็นอาจารย์พิเศษในสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 1 คน และผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ที่มีประสบการณ์ในการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ตั้งแต่ 8 ปีขึ้นไป และมีคุณวุฒิทางการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโท จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 5 คน และเป็นผู้ที่ยินดีให้ความร่วมมือ ได้แก่

- ดร.เอนก ล่วงลือ หัวหน้ากลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา (วิทยฐานะเชี่ยวชาญ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

- ดร. ปพน หลีสิน ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ โรงเรียนมัธยมหนองจอก
- นางสาวกาญจนา นิธิจันทร์ ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ

โรงเรียนวัดจันทาราม

- นายศักดิ์รินทร์ ชะลา ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ โรงเรียนคลองลากค้อน
- นายมนต์ชัย เปรมปรางค์ ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ โรงเรียนคลองพระอุดม

ปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ก่อนนำรูปแบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ไปดำเนินการปฏิบัติในโรงเรียนบ้านคลองขวางบน

2.2 ขั้นปฏิบัติตามแผน เป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นเมื่อแผนที่ได้กำหนดไว้ในขั้นตอนของการวางแผนถูกนำไปใช้ เพื่อพัฒนาสิ่งที่ต้องการให้ดีขึ้น โดยให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมตัดสินใจในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนงาน ขั้นตอน ผู้วิจัยทำหน้าที่ในการส่งเสริม ช่วยเหลือ สนับสนุนให้คำปรึกษากลุ่มให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมสำเร็จตามที่วางแผนไว้

2.3 ขั้นสังเกตผล เป็นการหาความก้าวหน้าของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากที่ได้นำแผนที่วางไว้ไปสู่การปฏิบัติภายใต้บริบทของสถานการณ์นั้น ๆ เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยจัด

บรรยากาศให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการพิจารณา รวบรวมข้อมูล สังเกตผล และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการปฏิบัติตามกิจกรรมต่าง ๆ ที่วางแผนการดำเนินการไว้ในแผนพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่สำคัญสมาชิกทุกคนจะต้องร่วมกันสังเกตความถี่ไปกับการนำแผนไปปฏิบัติ โดยใช้เครื่องมือในการสังเกตที่ร่วมกันสร้างขึ้นในขั้นตอนของการวางแผน เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

2.4 ขั้นสะท้อนผล เป็นการจัดบรรยากาศ ให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบผลการดำเนินงาน โดยเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่สมาชิกได้ร่วมกันกำหนดไว้ เพื่อนำไปสู่การปรับกระบวนการปรับแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป ในขณะที่มีการทบทวนผล หากพบว่าผลที่ได้ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และไม่เป็นที่พอใจของสมาชิกทุกคน กลุ่มต้องร่วมกันวางแผนการดำเนินการใหม่ เพื่อให้ได้กระบวนการที่ดีที่สุด และสอดคล้องกับบริบทของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การดำเนินการวิจัย รูปแบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยได้วางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์ การจดบันทึก การสังเกต แล้วนำมาวิเคราะห์และแปลความหมาย ในภาพรวม และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ภายหลังการเก็บรวบรวมข้อมูล ทบทวนข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ว่าข้อมูลน่าเชื่อถือเพียงใด มีความหมายอย่างไร ความสัมพันธ์กับปรากฏการณ์อื่น ๆ และลักษณะของข้อมูลที่ได้อยู่ในระดับใด สมควรต้องเก็บเพิ่มเติมอีกหรือไม่ ผู้วิจัยใช้แนวคิดของโคโลซซี่ (Colaizzi, 1978) ในการวิเคราะห์เชิงปรากฏการณ์วิทยา ดังนี้

1. ผู้วิจัยอ่านข้อมูลทั้งหมด แล้วทำความเข้าใจในภาพรวมของปรากฏการณ์ ความรู้สึก ความนึกคิด ตามความเข้าใจของผู้ให้ข้อมูล
2. รวบรวมปรากฏการณ์ทั้งหมดที่ได้จากการจดบันทึกคำบรรยาย ข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมด นำมาจัดกลุ่มคำ (Phrase) ที่เป็นข้อมูลประเภทเดียวกันของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน
3. อ่านทบทวนกลุ่มคำทั้งหมดที่จัดไว้เป็นกลุ่ม จนกระทั่งเข้าใจความคิด และความต้องการของผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด
4. จับข้อความ คำหรือประเด็นที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คัดข้อความที่ไม่จำเป็นหรือไม่เกี่ยวข้องออกไป
5. ให้ความหมายหรือตีความในแต่ละข้อความหรือแต่ละประเด็นตามวัตถุประสงค์
6. จัดกลุ่มคำหรือประเด็นที่มีความหมายในกลุ่มเดียวกันมาไว้ด้วยกัน ตั้งชื่อหลักของกลุ่มคำหรือประเด็น

7. เขียนคำอธิบายความหมายทั้งหมดของชื่อหลักที่ตั้งไว้ให้ครอบคลุมและชัดเจน

8. นำข้อความที่เขียนทั้งหมดกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลหลักและสมาชิกกลุ่มพิจารณาอีกครั้ง เพื่อตรวจสอบและยืนยันความถูกต้อง

9. ในกรณีที่มีข้อมูลใหม่เกิดขึ้นจากการตรวจสอบความถูกต้อง ผู้วิจัยจะนำข้อมูลใหม่ที่เกิดขึ้น มาเขียนคำอธิบายให้เกิดความครอบคลุมมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 การปรับปรุงและการรับรองรูปแบบ

1. พิจารณาจากผลการดำเนินการในแต่ละรอบของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

2. สัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

3. สรุปเป็นรูปแบบการพัฒนาแล้วเสนอให้ที่ประชุมครูพิจารณาในฐานะผู้ปฏิบัติ

4. ตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบที่ได้จาก

4.1 ผลการดำเนินงานของโรงเรียน

4.2 ผู้เกี่ยวข้องประเมินรูปแบบ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยวิธีการ ดังนี้

1. การศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการจากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2. การสำรวจสภาพการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กโดยใช้แบบสำรวจที่ได้พัฒนาจากยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 – 2553 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 1-29) ประกอบด้วยข้อคำถามเกี่ยวกับ การดำเนินการตามยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้ง 4 ยุทธศาสตร์ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ การพัฒนาระบบวางแผนและการบริหารจัดการ ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนการสอนและการประกันคุณภาพการศึกษา ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความพร้อมและความเข้มแข็งของโรงเรียน และยุทธศาสตร์การส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา ด้านละ 12 ข้อ รวมจำนวน 48 ข้อ ซึ่ง สุวิมล ธีรภานันท์ (2546, หน้า 20) ได้กำหนดระดับการให้คะแนนไว้ดังนี้

5 หมายถึง	มีการดำเนินการมากที่สุด
4 หมายถึง	มีการดำเนินการมาก
3 หมายถึง	มีการดำเนินการปานกลาง
2 หมายถึง	มีการดำเนินการน้อย
1 หมายถึง	มีการดำเนินการน้อยที่สุด

เมื่อได้ค่าคะแนนแล้วนำมาหาค่าเฉลี่ย จากนั้นนำมาแบ่งกลุ่ม คำนวณจากสูตรการหาอันตรภาคชั้น (สุวิมล ศิริกาญจน์, 2546, หน้า 20) คือ

$$\begin{aligned}\text{อันตรภาคชั้น} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{5 - 1}{5} \\ &= 0.80\end{aligned}$$

ได้เกณฑ์การให้ความหมายดังนี้

ช่วงคะแนน 4.20 – 5.00	หมายถึง	มีการดำเนินการมากที่สุด
ช่วงคะแนน 3.39 – 4.19	หมายถึง	มีการดำเนินการมาก
ช่วงคะแนน 2.58 – 3.38	หมายถึง	มีการดำเนินการปานกลาง
ช่วงคะแนน 1.77 – 2.57	หมายถึง	มีการดำเนินการน้อย
ช่วงคะแนน 0.96 – 1.76	หมายถึง	มีการดำเนินการน้อยที่สุด

3. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นการเข้าไปอยู่และปฏิบัติตนให้เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ที่ศึกษา ซึ่งเป็นการสังเกตด้วยตัวผู้วิจัยเอง โดยผู้วิจัยเลือกการมีส่วนร่วมในฐานะผู้สังเกต (Participant as Observation) เข้าร่วมในกิจกรรมและเปิดเผยเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ด้านการวิจัยของตนเอง

4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เนื่องจากการศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กโดยใช้แบบสำรวจที่ได้พัฒนาจากยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก นอกจากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก และข้อมูลที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ แล้ว จำเป็นที่ผู้วิจัยต้องศึกษาความคิด และความเข้าใจในทัศนคติร่วมกันหรือแตกต่างกันในกลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มด้วยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่เป็นพลวัตของกลุ่ม (Group Dynamic) จะเป็นสิ่งกระตุ้น

ให้แต่ละคนในกลุ่มแสดงความคิดเห็นและทัศนะของตนออกมาอย่างเปิดเผยและจริงใจ โดยที่ผู้เข้าร่วมกลุ่มนี้มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน (Homogeneous) ในส่วนที่จะมีผลต่อความคิดเห็นหรือทัศนะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา มีผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เป็นผู้จุดประเด็นการสนทนาและกระตุ้นให้ผู้ร่วมสนทนาพูดคุยกันในหัวข้อที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ล่วงหน้า โดยที่ผู้วิจัยได้สร้างแนวคำถามที่ใช้ในการดำเนินการจัดการสนทนากลุ่ม ในลักษณะของแนวคำถามที่ถามถึงความรู้สึก ความคิด การตัดสินใจ การใช้เหตุผล แรงจูงใจหรือสถานการณ์ต่าง ๆ โดยความคิดเห็นของ คน ๆ หนึ่งในกลุ่ม อาจจะกระตุ้นให้คนอื่น ๆ ในกลุ่มพูดและแสดงความคิดเห็นของตนเองออกมา เพราะการจัดสนทนากลุ่มเป็นการใช้หลักการปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม (Group Interaction) เป็นเครื่องมือให้ได้มาซึ่งข้อมูลและคำตอบเป็นข้อมูลและคำตอบซึ่งไม่อาจหาได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ โดยกลุ่มที่ผู้วิจัยจะจงในการสนทนากลุ่ม คือ ครูและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 15 คน

5. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) เพื่อติดตามการปฏิบัติตามแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กของโรงเรียน โดยสัมภาษณ์ครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน

การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลตลอดการวิจัย เพื่อสร้างความวางใจ (Credibility) ของผลการวิจัย โดยการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) เป็นการตรวจสอบโดยการเก็บข้อมูลหลากหลายวิธี โดยเริ่มจากการสังเกต การสัมภาษณ์ แล้วนำมาบันทึก รวมทั้งพิจารณาการกระทำทาง พฤติกรรม บรรยากาศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ให้ข้อมูลหลักและสมาชิกที่ทำกิจกรรมกลุ่ม เพื่อนำมาประกอบการแปลความหมาย ร่วมกับ ผลการถอดเทปและการบันทึกภาคสนามวิธีการอื่น นอกจากนี้ยังใช้วิธีการตรวจสอบจากสมาชิก (Member Check) โดยนำข้อมูลที่ได้กลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลหลักอ่านหรือถามซ้ำอีกครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับความเป็นจริงตามประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลมากที่สุด

ภาพที่ 10 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย